

**Foredrag i Oslo Militære Samfund
30. april 2001**

ved

**Oberstløytnant Christer Johannesen
Musikkinspektør i Forsvaret**

”Medley i militærmusikk”

(Musikk: ”Gammel Jegermarsj”)

Herr formann, mine damer og herrer.

Innledning

Militærmusikk – det har i tidligere tider vært ensbetydende med ”krigsmusikk”. Helt siden antikkens dager har mange folkeslag brukt signalinstrumenter for flere formål: Til å formidle ordrer, til å oppildne egne soldater og for å skremme fienden. Vi vet ikke om våre egne vikinger brukte bronselurene ved sine krigsavdelinger, men vi *har* belegg for at vikingtidens hærer brukte signalinstrumenter i sambandets tjeneste. Og går vi over til de mer mytiske episodene fra en forgangen tid, så kan vi jo tenke på Jerikos murer, som falt da basunene flerret luften med sine vibrasjoner! Eller i nyere tid Prillar-Guri, som etter tradisjonen signaliserte starten på bøndenes bakholdsangrep mot skottetoget i Gudbrandsdalen i 1612.

Det var da krigen ikke lenger tillot musikken å følge de militære avdelingene i slaget at den fikk en annen rolle og karakter. I dag er det over hundre år siden musikkens funksjoner ble fjernet fra Arméens taktiske direktiver. Gradvis har forsvarsmusikken oppnådd sin berettigelse ved seremonielle anledninger, for underholdning og adspredelse innad i Forsvarets avdelinger og for representasjon innen- og utenlands: Musikken er på mange måter blitt Forsvarets ansikt utad mot det sivile samfunn.

(Musikk: ”Sommarsong”)

La oss vise noen historiske glimt av militærmusikkens utvikling og nevne de skjellsettende årstallene som har fått betydning senere.

Det finnes en bestemmelse fra 1767 om at alle infanteriregimenter skulle ha ansatt seks ”hoboister”, dvs horn, klarinetter og fagotter. I den het det: *”den store hob, og navnlig er Nordmænderne sværne for Musik, og fordi det derved gaaes bedre i fodslag.”*

Før 1820 kaller vi musikkutøvelsen i Forsvaret for ”signalmusikk”. I forkant av etableringen av de militære musikkorpsene hadde vi ”pibere, hornblæsere og tamburer”. De var viktige elementer for sambandsfunksjonene i det militære. Signalistene blåste mange slags ordrer utenom dagens revelje, matsignal og tappenstrek: De signaliserte ”til angrep” eller ”ild opphører”, de bar bud om marsj fremad eller retrett, de frembragte sorgtunge toner når de falne ble stedt til hvile, og de målbar bønnen mot det høye. Dessuten utviklet de enkelte avdelinger sine egne identitetssignaler slik at man visste forskjell på venn og fiende.

Etter 1820 beveger vi oss inn i romantikkens tidsalder, og instrumentariet utvikler seg med ekspressfart. Ventilsystemet blir oppfunnet, og komponistene kunne nå hive seg over den nye besetningen som besto av fløyter, oboer, klarinetter, trompeter, basuner og slagverkere. Det var nå de egentlige militærmusikkorpene ble opprettet, - men som nevnt har det imidlertid eksistert militærmusikere ved våre avdelinger lenge før denne tid. På Fredriksten festning i Halden faktisk helt tilbake til 1734.

Det var i forbindelse med den nye hærordningen fra 1817-18 at det ble opprettet fem brigademusikkorps i Norge. Marinemusikken, nå Kongelige norske marines musikkorps (KNMM) ble opprettet ved kongelig resolusjon i 1820.

Det vil si, - nå var det stasjonert militære musikkorps på følgende steder i Norge: Fredrikshald, i Kristiania, Kristiansand, Bergen og Trondheim. Marinemusikken, som nå er stasjonert i Horten, var fremdeles knyttet til Fredriksværn orlogstasjon i Stavern.

De militære musikkorpene kom til å spille en demokratiserende rolle etter hvert som den nye kunstformen – korpene og orkestrene – for alvor kom i siget. Årsaken var at for de fleste var musikk, utenom den tradisjonelle folkemusikken, et gode som stort sett var forbeholdt borgerskapet og de sosiale lag over dette. Men da *militærmusikken* ble etablert, ble det gitt anledning også for almuen å kunne lytte til, og oppleve, en kunstform som allerede var godt kjent ute i Europa. Det å kunne lytte til flere instrumentgrupper, å høre sammensetninger av harmonier og rytmer på én gang, var noe nytt. Og ikke minst det at musikerne kunne *marsjere* og *spille* samtidig ble oppfattet som både interessant og spennende.

(Musikk: "Signalmarsj")

Militærmusikkorpene ble snart svært populære. Ved anledninger der Forsvaret viste seg frem, hadde musikken alltid en viktig rolle, både innad i organisasjonen og særlig der allmennheten kunne delta. Allerede i 1830- og 1840-årene var militærkorpene oppsatt med den type besetning som ikke er helt ulik den vi fremdeles har. I 1880-årene var militærmusikken her i landet etablert med 130 stillinger fordelt på seks korps.

Forsvarets musikkorps har opplevd ikke så rent få kriser i sin mer enn tohundreårige historie: I 1887 kom de første forslag om nedleggelse. Den gang ble korpene faktisk reddet av Kong Oscar II, etter at den legendariske "Armeens musikkinspektør", major Ole Olsen, møtte opp på Det kongelige slott for å tale forsvarsmusikkens sak. Det er samme musikkinspektør som står bak blant annet "Solefaldsang".

I årene som fulgte bølget spørsmålet om nedleggelse eller opprettholdelse av militærkorpene frem og tilbake. Usikkerheten og frustrasjonen over aldri å vite om musikerne hadde et arbeid å gå til, førte til mange negative utslag både blant musikkpersonellet og deres militære overordnede.

Vi var inne på forsvarsmusikkens demokratiserende funksjon. Denne ble forsterket ved at korpene var til stede over hele landet. Som relativt små enheter hadde de den fordel at de kunne fraktes rundt uten store problemer, og kunne derved gi konserter på steder der det sjelden var anledning til å høre levende musikk. På denne måten ble Forsvarets musikk en av de aller mest betydningsfulle *kulturinstitusjonene* på den tiden. I Kristiania var militærmusikkens musikk-skole den eneste institusjonen som underviste i musikkfaget – Musikkonservatoriet var ennå ikke etablert.

I Marinen måtte musikerne obligatorisk lære seg et strykeinstrument. Marinemusikken ble i sommerhalvåret delt opp i mindre ensembler og beordret på tokt til fjerne farvann der den svensk-norske marine viste flagget.

(Musikk: "1. sats av "Three Shanties")

Fra den nyere tids historie kan nevnes at ved overgang til ny hærordning i 1919, ble korpserne knyttet til divisjonene og kalt divisjonsmusikkorps. Nå var også 6. brigades musikkorps blitt opprettet i Harstad (1909). Korpserne besto nå av 27 musikere med unntak av 2. divisjon, dvs. nåværende Forsvarets stabsmusikkorps, som besto av 38. Stortinget vedtok å nedlegge divisjonsmusikkorpserne både i 1927 og 1933, men måtte omgjøre vedtakene på grunn av stor motstand både fra militært og sivilt hold. I 1937 ble det besluttet å redusere korpsernes bemanning, de fikk nå bare 15 musikere hver, igjen med unntak av 2. divisjon.

Det er skrevet merkelig lite om den rolle musikken spilte i Den norske brigade i Storbritannia under krigen. Men et brigademusikkorps ble etablert, og dette korpset dannet bl a et jazzband som var meget populært, så populært at britiske og allierte avdelinger flere ganger søkte om å få låne det.

Etter den annen verdenskrig kom radioen sterkt inn i bildet også når det gjaldt spredning av musikkopplevelser. Faste direktesendte konserter med militærmusikken sto ukentlig på NRK's program, og Forsvarets ansikt utad ble gjennom korpserne kanskje enda bedre profilert. Musikken rettet seg i enda større grad mot det sivile samfunn, og korpserne ble Forsvarets ambassadører både mot barn og ungdom så vel som det øvrige publikum.

Fra tid til annen har spørsmålet om fremtiden for Forsvarets musikk igjen dukket opp. I 50-årene ble det ny uro, som endte med at Stortinget i 1953 vedtok den ordningen vi stort sett har hatt til denne dag, nemlig etablering av Forsvarets stabsmusikkorps, fem distriktsmusikkorps i tillegg til Marinemusikken. I 1964 fremmet Forsvarsdepartementet forslag om å redusere til tre korps, men dette ble ikke god tatt av Stortinget. Tidlig i 90-årene fikk en, en ny stor debatt med utgangspunkt i Stortingsmelding nr. 19 (1992-93). Utfallet ble en gledesmelding: Forsvarets musikk fikk tilført 18 nye stillinger, og målet var å styrke dem med i alt 49 stillinger innen år 2000. Denne målsetningen skulle ende opp i et samlet antall på 210 personer i organisasjonen: 28 stillinger ved distriktsmusikkorpserne, 36 ved Forsvarets stabsmusikkorps, to stillinger ved HM Kongens Gardes Musikkorps og tre stillinger hos Musikkinspektøren.

I en oppsummering av hva de militære korpserne våre er og gjør i dag, vil jeg først ta for meg primær oppgavene for Forsvarets interne behov etter lov og instruks: Musikken skal være en del av Forsvarets egne seremonier og utføre de tradisjonelle oppgavene for Kongehuset. Korpserne spiller for militært personell, som i stor utstrekning er lokalisert utenfor rekkevidde av de sentrale kulturinstitusjonene. De ivaretar seremonielle tradisjoner som vaktparader, oppstillinger, kirkeparader, avslutningshøytideligheter, åpen leir for publikum m.m. I tillegg har Regjering og Storting behov for seremonielle musikkjenester under statsbesøk, Stortingets åpning og avslutning.

Ved representasjon i utlandet er det også i visse tilfelle musikkdeltagelse ved Forsvarets musikk. Ved slike anledninger nyttes bl a Forsvarets representasjonsorkester som består av utvidede besetninger sammensatt av våre profesjonelle musikkorps. Forsvarets representasjonsorkester har gjennom årene representert Det norske forsvaret såvel i Europa som USA og Canada.

(Musikk: "Morgenstemning")

La meg for all del nevne at i tillegg til de profesjonelle korpserne har vi i Forsvaret flere musikk institusjoner på amatørnivå som er høyst oppegående og høyt profilerte utad:

HM Kongens Gardes Musikkorps og drillkontingent er vel den avdelingen som gjennom de siste 40 årene har vist Forsvarets ansikt tydeligst utad. Gjennom sine utallige turnéer i inn- og utland har gardemusikken blitt en institusjon som snart hele det internasjonale underholdningsapparatet er blitt kjent med – gode ambassadører som de er for Kongeriket og for Forsvaret.

Forsvarets musikk har også innlemmet to Heimevernsmusikkorps som aktive aktører. Basert både på innrullerte HV-soldater og frivillighet har disse to korpsene – tilhørende HV01 og HV02 – bidratt til mange verdifulle innslag for Heimevernet. Jeg vil også fremheve HV-korpsenes mangeårige deltagelse i Nijmegen-marsjen i Nederland.

Ved de store nasjonale evenemanger stiller militærmusikken opp: Festspillene i Bergen, i Nord-Norge og i Vestfold. Musikken vår var et selvsagt innslag under frigjøringsjubileet i 1995 og under De olympiske vinterleker på Lillehammer året før. Sentralt må jeg fremheve Norsk Militær Tattoo: I løpet av tre dager opplever 20.000 publikummere Forsvaret og Forsvarets musikk. Dette arrangementet profilerer Forsvaret på en måte og i kretser som går langt utenfor både egne rekker, og blir dessuten kringkastet gjennom nasjonale TV-kanaler.

(VIDEO FRA NMT 2000 - FINALE)

I dag er våre profesjonelle musikere sterkt involvert i det sivile samfunn. Ved siden av alle de ulike oppdragene Forsvarets musikk utfører innad, møter militærmusikerne alle lokalsamfunnene våre nesten hver eneste virkedag, enten det er et konsertprosjekt i samarbeid med kommunale og fylkeskommunale myndigheter, besøk i barnehaver eller i form av skolekonserter. I samarbeid med kulturkontorene gis det offentlige konserter. En stor del av musikerne deltar aktivt i det lokale eller regionale musikkliv på sin fritid. Det kan dreie seg om dirigent- og instruktørvirksomhet i korps og kor, eller lærervirksomhet på ulike typer musikkutdannings-institusjoner, som kommunale musikkskoler og statlige konservatorier og høyskoler. Forsvarsmusikerne deltar også i lokale amatørsymfoniorkestre og er deltids- eller ekstramusikere i profesjonelle orkestre.

Norsk militærmusikk har befestet sin faglige posisjon blant de ledende miljøer internasjonalt. Vi ser det de gangene vi har anledning til å turnere i utlandet eller ved besøk utenfra. Norges bakgrunn som "et land av musikkorps" har gitt oss en arv som vi bokstavelig talt spiller på! Interessen for vår musikkform er stor og søkningen til høyskoler og konservatorier av unge musikanter gir militærkorpsene høyt kvalifiserte musikere.

De syv profesjonelle korpsene produserer ca 700 konserter og oppdrag hvert eneste år. Disse fordeler seg med ca 35 prosent på oppdrag direkte for Forsvaret, de øvrige retter seg mot det sivile samfunn.

Jeg skal ved denne anledning ikke komme særlig inn på dagens aktuelle debatt om militærmusikkens fremtid, nedleggelse av korps osv. Bare sitere fra den forrige stortingsmeldingen 1992-93: "Forsvarets musikk er en viktig kulturfaktor som bidrar til å styrke Forsvarets posisjon og oppslutning i samfunnet. Vi må ikke gjøre oss fattigere enn vi er, og det er ingen tvil om at vi har råd til å føre videre denne viktige kulturinnsatsen".

**Avslutning:
MUSIKK: "VALDRESMARSJ"**